

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

ORGAAN VOOR DE MEDEDELINGEN VAN DE CENTRALE COMMISSIE VOOR DE RIJNVAART

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

23^e JAARGANG

WOENSDAG 18 MEI 1938

No. 1168

COMMISSIE VAN REDACTIE:

P. Lieftinck; N. J. Polak; J. Tinbergen; F. de Vries en
H. M. H. A. van der Valk (Redacteur-Secretaris).

Redactie-adres: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam-West.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplootweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening No. 145192.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 16,—. Abonnementsprijs Economisch-Statistisch Maandbericht f 5,— per jaar. Beide organen samen f 20,— per jaar. Buitenland en Koloniën resp. f 18,—, f 6,— en f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad en het Maandbericht gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

BERICHT.

Dr. H. M. H. A. van der Valk is aan het einde van de vorige week van zijn tijdelijk verblijf aan de Bank voor Internationale Betalingen teruggekeerd en heeft zijn redactionele werkzaamheden hervat.

Wij brengen op deze plaats den heer Dr. Th. van Luytelaer gaarne dank voor het vele goede werk door hem als waarnemend redacteur-secretaris verricht.

De Commissie van Redactie.

INHOUD:

Blz.

WERKLOOSHEID, WEERBAARHEID, WEDEROPLEVING door Prof. Dr. N. J. Polak	372
Werkloosheid is een verschijnsel van welstand! door A. F. Bronsing	373
Mexicaniseering en bescherming van buitenlandsche investeringen door E. Henny	374
Détournement de pouvoir en ordening; II (Slot) door Prof. Dr. H. W. C. Bordewijk	374
Het achtste jaarverslag van de B.I.B. door Prof. Dr. G. M. Verrijn Stuart	379
AANTEKENINGEN:	
De pakketpost der Duitsche posterijen in het conjunctuurverloop	381
De zichtbare suikervoorraden in de wereld	382
MAANDLIJFERS:	
Emissies in April 1938	382
ONTVANGEN BOEKEN	382
Statistieken:	
Geldkoersen-Wisselkoersen-Bankstaten	383, 386
Groothandelsprizen	384—385

GELD-, KAPITAAL- EN WISSELMARKT.

De Fransche Franc bleef in de verslagweek vast gestemd. In de notering kwam weinig verandering, de lichte koersstijging liep parallel met die van het Pond Sterling, waarop de politiek van het Fransche Egalisatiefonds is afgestemd. De kapitaal terugvloeiing houdt blijkbaar nog steeds aan, in verband waarmee de Fransche geldmarkt een opmerkelijke ruimte vertoont, een verschijnsel, dat reeds geruimen tijd niet meer was waargenomen, en dat onderstreept is door een verlaging van het bankdisconto tot 2½ pCt., een geste, die natuurlijk bovendien op psychologisch effect berekend was. Te Londen was in verband met de Fransche repatrieringsbeweging de geldmarkt eerder krap, mede als gevolg van het feit, dat het Exchange Equalisation Fund niet in evenredigheid met de goudafgiften schatkistpapier uit de markt nam, doch blijkbaar ter belegging van aldus vrijkomende middelen ten deele papier van de Bank of England overnam.

De belangstelling van de wisselmarkt was overigens veel meer dan op den Franschen op den Belgischen Franc geconcentreerd. Ook dit keer was aan het verloop van den contenten koers allerminst de stemming voor deze valuta af te meten, omdat officieele interventie de notering volkomen in handen had. Zelfs werd een stijging reeds in den aanvang der week geforceerd, die nog gestimuleerd werd toen in het midden van de week de kabinetscrisis vermeden leek te zullen worden. Toen de moeilijkheden weer acuut werden, ging het koersavans verloren. Het aanbod van Belgas uit hoofde van kapitaalvlucht is vrij groot geweest, zoowel voor omzetting in deviezen als voor aankoop van gouden munten, waarvan de prijs deze week belangrijk kon herstellen. Veel duidelijker wiste zich de baisse-aanval op de Belga in de termijnnoteringen. Aanvankelijk hield de interventie zich geheel buiten de termijnnoteringen, zoodat de speculatie daar vrij spel had. Aangezien strenge maatregelen waren getroffen tegen voorschotverleening aan buitenlanders, kon van de zijde der rente-arbitrage geen steun aan de termijnmarkt worden verleend.

Na de snelle oplossing van de Regeeringscrisis trad zoowel voor contante als termijnbelga's een belangrijk herstel in. Driemaandsfrancs, die in de verslagweek een oogenblik waren opgelopen tot f 2.30 disagio per 100 Belga's, werden op den eersten dag der nieuwe week verhandeld op 1 à 1.30 disagio. Inmiddels zal het vertrouwensherstel thans van de budgetaire plannen der nieuwe Regeering afhangen.

De Gulden was over het algemeen niet vast. Het Pond, dat zelf ten aanzien van den Dollar al gedrukt lag (in het begin van de nieuwe week daalde te Londen de Dollar-notering zelfs beneden de 4.97, hetgeen voor den laatsten tijd uitzonderlijk laag is) was hier per saldo nog iets in herstel. In het begin van de week heeft De Nederlandsche Bank vrij veel Ponden gekocht tegen oplopende koersen, naar men aanneemt voor rekening van derden in verband met het transfer van het Argentijnsche crediet. Dat onze markt deze transactie heeft kunnen verduwen met relatief zoo weinig koersval van den Gulden en zonder dat het Egalisatiefonds valuta behoefde af te geven, is wel een bewijs voor het weerstandsvermogen van den Gulden.

De beleggingsmarkt blijft de vaste ondertoon houden, vooral voor Staatsfondsen bestaat goede vraag. De jongste gemeente-uitgiften zijn nog niet overmatig enthousiast opgenomen, wat Haarlem betreft mede niet, omdat het beleggingsfront te kennen had gegeven, het rendement te laag te achten. Maar de stemming blijft, zooals gezegd, gunstig, het overvloedige kapitaal aanbod en de uiterst geringe vraag kunnen zich op den duur niet verloothen, en herstel van den toestand van vóór de Anschluss lijkt in den lijn te liggen.

WERKLOOSHEID, WEERBAARHEID, WEDEROPLEVING.

Ons land maakt een moeilijke tijd door. Nadat wij enige jaren lang het wereldherstel buiten ons economisch leven hadden gehouden en tegen het einde van de wederopleving de deur half open hadden gezet, is de nieuwe depressie, die over het wereldverkeer gaat, ons opnieuw komen teisteren. De werkloosheid is nog steeds alarmerend. Grote groepen der bevolking zijn erdoor gedemoraliseerd. Niet alleen de werklozen en hun gezinnen, ook de distributiebedrijven, die de terugslag ondervinden van de verminderde koopkracht en van de pogingen van de werklozen om in de distributie te worden ingeschakeld. Vervolgens allerlei bedrijven, die voor de binnenlandse markt werken. Deze zetten het demoralisatieproces voort door voor zichzelf zodanige bescherming te zoeken, dat degenen, die vooruit wil, wordt belemmerd, de geestkracht om nieuwe wegen te begaan wordt gedood, en weer een nieuwe groep, die der optimiste, durvende daadkrachtigen mede wordt gedemoraliseerd. Gevolg hiervan is weer, dat er vrijwel niets nieuws wordt aanpakkt, dat er bijkans geen kapitaalvraag is, de rente en de beleggingsmogelijkheid steeds verder verminderen en ook de beleggers door de demoralisatie worden gegrepen.

De overheid schijnt gelaten deze toestand te aanvaarden. Zij schijnt geen hoop meer te hebben op verbetering, anders zoude zij geen maatregelen nemen of voorstellen doen, die blijk geven van de opvatting, dat zij de werkloosheid als een chronische kwaal ziet. Vestigingsverboden, wering van vrouwen uit de bedrijven, niet-toelating van vluchtelingen, weigering van arbeidsvergunningen, het duidt alles op sombere berusting bij een ongunstige toestand.

De overheid kan ook geen ijzer met handen breken. Zij doet haar best, voert openbare werken uit, neemt werkverschaffing ter hand, tracht industrialisatie te bevorderen. Maar zij doet dat alles zó voorzichtig en zó incidenteel, dat zij vaak met de ene hand tegenwerkt wat zij met de andere probeert te bereiken. Die voorzichtigheid doet haar solide schijnen, waardoor zij uit heel de wereld zwerwend beleggingskapitaal aantrekt, dat de rentevoet opnieuw doet dalen, op de gulden een opwaartse druk uitoefent, de goudinvoer steeds verder doet stijgen en... de demoralisatie van beleggers en bedrijvigden verder doet toenemen.

Tevens schijnt die financiële voorzichtigheid een zekere terughoudendheid te veroorzaken bij het in orde brengen van 's lands weerbaarheid. Te dezen opzichte heerst bij velen hier te lande ongerustheid en dus dreigt ook hier demoralisatie.

* * *

Vanzelf komt hier de vraag naar voren, of beiderlei moedeloosheid niet elkander versterkt en of niet een begin van oplossing ligt op een terrein, dat beide met elkander verbindt. Kan een met volle kracht aanpakken van de weerbaarheid niet leiden tot aanzienlijke beperking van de werkloosheid, en kan de morele versteviging, die van beide uitgaat, niet de kiem zijn voor een wederopleving van ons thans zo gedrukte volk?

De weerbaarheid toch vereist mensen, materieel en kunstwerken, maar daarnaast fabrieken en opslagplaatsen, die in staat moeten zijn, een voortdurende vernieuwing van materieel en kunstwerken tot stand te brengen. Wat deze laatste betreft zijn wij vermoedelijk nog onvoldoende geoutilleerd. Wij zijn verplicht, veel van wat voor onze landsverdediging nodig is, in het buitenland te doen vervaardigen. Militaire autarkie kan bittere noodzaak zijn, ook voor een land, dat op economische gronden het streven naar zelfgenoegzaamheid verfoeit. Is het om militaire beweegredenen wenselijk, ten koste van grote offers bedrijven in te richten, tot het vervaardigen van artikelen,

die men in normale omstandigheden van elders zou blijven invoeren (b.v. auto- en vliegtuigmotoren, foto-apparaten e.d.), dan dient men tot zulke inrichting over te gaan. Is het op militaire gronden nodig, productie en opslag van goederen, waarbij economische overwegingen plaatselijke concentratie hebben teweeggebracht, te decentraliseren, dan moet zulks geschieden. Zoals vele tegenstanders van de steun aan de landbouw om een bepaalde bevolkingsgroep te helpen, zich reeds hebben neergelegd bij de aanzienlijke offers, die het Nederlandse volk brengt om in geval van oorlog zichzelf in enigszins behoorlijke mate van akkerbouwproducten te kunnen voorzien, zo zal men ook in militaire autarkie-strevingen moeten berusten.

* * *

Door de landsverdediging met alles wat daaraan vast zit krachtig aan te pakken kan men de werkloosheid doen verminderen, de moedeloosheid doen verdwijnen, de industrialisatie bevorderen, wellicht nog een aantal bedrijven doen ontstaan, die, ook buiten de militaire sfeer, blijvende bedrijvigheid zouden kunnen brengen, en zodoende de wederopleving van ons volk, geestelijk en stoffelijk, in gang brengen.

Dáárvóór mag men nu eens minder solide zijn, grote uitgaven voteren ondanks een niet sluitende begroting. Doet niet de meest solide huisvader evenzo als zijn vrouw of kind op de dood ligt en medische hulp of sanerende verzorging, die hij eigenlijk niet betalen kan, wordt ingeroepen? Het geldt hier ons volksbestaan, waarvoor ook wij ieder offer kunnen en willen brengen.

En dat willen wij. Mits er snel en afdoende wordt gehandeld naar een evenwichtig plan, met voldoende waarborgen, dat een mentaliteit van eigenbaat bij sommigen onzer de goede werking ervan niet zal verstoren. Vandaar dat ervoor moet worden gezorgd, dat het offer algemeen zij en dat niet een aantal personen de kans krijgen, zich eraan te onttrekken of zelfs ervan te profiteren.

* * *

Een algemeen offer kan worden gebracht door een speciale, kortstondige weerbaarheidsbelasting te heffen, waarbij kwitanties of girostrookjes van vrijwillige defensiebijdragen voor 90 pCt. in betaling kunnen worden gegeven. Men zal dan ervaren, dat die vrijwillige bijdragen in zeer ruime mate zullen toevloeien en een gunstige uitwerking zullen hebben op het moreel van ons volk en op het materiaal van de geldmarkt.

Voorkoming van profijt, dat de goede werking der maatregelen zoude verstoren, ware mogelijk door een hoge extra-belasting op bedrijfswinsten in die takken, die door het aanpakken omzetvergroting verkrijgen, en door een zodanige contróle op het loonpeil in die bedrijfstakken, dat dit niet enkel door de noodgedwongen verlevendiging van de bedrijvigheid wordt omhoog gestuwd.

Inplaats van verhoging van kostenpeil, verkleining van omzetten, vermindering van ondernemingslust en bevoordeling van enkele groepen, waartoe de meeste sociale en economische maatregelen van de laatste tijden strekken, zou men dan juist zien een remming van de kostenverhoging, een vergroting van de omzetten, een prikkeling van de ondernemingslust en een gemeenschappelijk offer van allen.

Wij zijn verplicht het er op te wagen — al zouden wij dan voor het angstig-zwerwend beleggingskapitaal niet meer zo solide lijken —, de speculatie te ondernemen van werkloosheidsbestrijding door weerbaarheidstoerusting, die de kiem van de wederopleving in zich draagt.

P.

WERKLOOSHEID IS EEN VERSCHIJSSEL VAN WELSTAND!

Zonder welstand is het ondenkbaar, dat een volk zich kan veroorloven, dat een vierde van de tot werken in staat zijnde bevolking leeft in niets-doen en onderhouden wordt gezamenlijk door het werkende en het vermogende deel der bevolking.

In de hedendaagsche maatschappij, waar maatschappelijke steun en sociale zorg ervoor waken, dat niemand van gebrek omkomt, is het verschil tusschen welstand en armoede, dat de welvarende kan genieten van dingen, die niet strikt noodig zijn om in het leven te blijven. Hoe grootere de welstand, hoe grootere de hoeveelheid en verscheidenheid van goederen, die verbruikt en daarom ook geproduceerd worden, waaraan men, strikt genomen, geen behoefte heeft. Geen wonder daarom, dat in een gemeenschap, die leeft op een hooger levensstandaard, de terugval van een actief bedrijfsleven tot een staat van malaise zoo heftig en zoo diep kan zijn. Wanneer immers een groot deel der bevolking nalaat zich datgene aan te schaffen, dat wel het leven veraangenaamt, maar voor het voortbestaan van het leven niet onontbeerlijk is, dan valt de goederenomzet met sprongen terug, veler arbeid wordt overbodig en de werkloosheid grijpt om zich heen. Daardoor zijn de periodieke golven van grootere werkloosheid in een welvarende maatschappij zooveel grooter en is het evenwicht tusschen consumptie en productie zooveel labielier dan in een maatschappij, waarin de individuen leven op de grens der levensmogelijkheid.

Veel ernstiger is, dat de welvaart zich nog op een wijze kan uiten, die niet alleen tot periodieke, maar ook tot blijvende werkloosheid aanleiding geeft.

De welvarende kan zijn overvloed op tweeërlei wijze genieten: Hij kan zijn inkomen omzetten in goederen, die hij onmiddellijk wil gebruiken of door anderen laat gebruiken; hij kan zich echter ook beperken in het aanschaffen van goederen en een deel van zijn inkomen bewaren en als latente koopkracht aanhouden. In de latere jaren — en speciaal in ons land — is het streven (van dat deel van de bevolking, dat zich zulks door de welvaart kan veroorloven), om slechts een deel van het inkomen in het heden te gebruiken en de rest voor later aan te houden, zeer sterk toegenomen. Wettelijke maatregelen (Invaliditeitswet, en andere pensioenwetten) en de in ons volkskarakter zetelende neiging om te sparen, door levensverzekering en andere middelen zich voor den ouden dag veilig te stellen en voor allerlei doeleinden fondsen te vormen, hebben zeer daartoe bijgedragen. De kwade gevolgen hiervan zijn nog versterkt, doordat men niet bereid is gevonden aan alle ouden van dagen van thans hetzelfde ruimere inkomen toe te kennen, dat men zichzelf in de toekomst wil verzekeren. Ware dit wél het geval, dan zou het verschuiven van de koopkracht naar de toekomst meer in evenwicht worden gehouden door dit grootere verbruik van de oude lieden van thans.

Sparen, althans wanneer men het bespaarde niet aan anderen ter beschikking stelt om in het heden weer uit te geven, doch in plaats daarvan het bespaarde in goud of in vorderingen op het buitenland of in bezit in het buitenland belegt, beteekent koopkracht, die men vaak zelf door arbeid verworven heeft, onthouden aan de landgenooten, die gaarne hun arbeid willen geven om op hun beurt die koopkracht te verwerven, en is daarom bij de huidige constellatie een misdaad tegenover hen, wier arbeid daardoor overbodig wordt.

Dit is wat thans — en al vele jaren — in ons land gebeurt. De welvaart van velen (d.i. het meer inkomen hebben dan noodig voor het strikte levensonderhoud) maakt, dat veel koopkracht, die zou moeten worden doorgegeven aan anderen, wordt gesteriliseerd.

De remedie, die velen hiervoor aangeven, is, dat de Staat de taak overneemt van de individuen, die

nalatig blijven hun inkomen in het heden uit te geven. De Staat moet dan allerlei werken doen uitvoeren en de daarvoor benodigde gelden van de individuen, die te veel gespaard hebben, leenen. Dat is zoo gemakkelijk, de spaarders zijn immers juist zoo verlegen om belegging en de Staat behoeft er niet als een particulier op te letten, dat het geld, dat in de uit te voeren werken wordt gestoken, in eenigerlei vorm als rendement terugkomt. De Staat immers heeft onbegrensde middelen; het geheele volksvermogen is ter beschikking van den Staat, en wanneer de Staatsbegroting door die extra uitgaven niet sluit, kan men altijd in den vorm van belastingen het ontbrekende van de bevolking terugkrijgen. Bovendien kan de bevolking, wanneer door de werkverschaffing de koopkracht onder de vroegere werklozen terugkeert en daardoor ook de welvaart onder de rest der bevolking toeneemt, reeds vanzelf meer belasting opbrengen, en daarenboven vindt de Staat al direct compensatie voor de grootere uitgaven door de vermindering van den werklozensteun. Mocht onverhoopt de kringloop niet sluiten en de Staat uit velerlei overwegingen afzien van het pondspondsge wijze belastingen van de individuen voor het Staatstekort, dan zal wel een in gebreke blijven van den dienst der Staatsleeningen of een muntverzwakking moeten volgen. Men zou dus moeten beslissen of men dit risico wil loopen of het kwaad der werkloosheid wil laten voortwoekeren.

Inderdaad is dit een methode om de werkloosheid kwijt te raken, hoewel men het geheele verloop niet kan overzien en het welslagen van dezen kring van maatregelen zeer afhankelijk is van politieke verhoudingen, die op een zeer ongelegen oogenblik het consequent voortzetten van een eens begonnen stelsel onmogelijk kunnen maken.

Het uitvoeren van openbare werken door de Overheid brengt overigens, althans in eerste instantie, niet méér geld onder de bevolking dan voor die werken wordt uitgegeven. Veel krachtiger werken maatregelen, die onder de bevolking zelve de neiging om te sparen in plaats van uit te geven verzwakken. Men kan dan met geringere offers van den Staat (dus met minder ernstige gevolgen ingeval van teleurstellende uitkomsten) een in vergelijking daarmede vele malen grootere omzetting van geld in goederen, dus in arbeidsloon, doen ontstaan. Dit is te bereiken hetzij door het sparen minder aantrekkelijk te maken, hetzij door het uitgeven aan te moedigen.

Onder de eerstbedoelde maatregelen zouden vallen: verhoging van successiebelasting; eventueel van vermogensbelasting, instellen van een belasting op vermogensaanwas, van belasting op onbelegde of in het buitenland belegde gelden, verhoging van belasting op vermogen in de doode hand en instelling van een belasting op niet uitgekeerde winsten van vennootschappen.

Onder de maatregelen om het uitgeven aan te moedigen behoort het verlagen of afschaffen van alle belastingen op luxe artikelen, in het algemeen alle belastingen op verbruik (wegenbelasting, personeele belasting), van alle belastingen, die den arbeid en daardoor de producten duur maken (bedrijfsbelasting, heffingen onder de invaliditeitswet, ziekte wet). Deze heffingen, voor zoover ze een omslag zijn van onvermijdelijke uitkeeringen, liever te vervangen door winstbelastingen.

Verder behoort hiertoe het aanmoedigen van het bouwen en van het reizen (bouwtoelagen voor gebouwen, volkshotels, jeugdherbergen — zelfs in het buitenland, mits met een regeling van wederkeerigheid — voor schepen, enz.) en van het verbeteren van bestaande bouwwerken, mits het nieuw gebouwde of de verbetering niet tóch zou zijn ontstaan. Het is moeilijk dit laatste te ontgaan; daarom moet men zoeken naar uitgaven, in zekeren zin luxe-uitgaven, die zonder den toeslag niet zouden zijn gedaan. Als voorbeeld moge gelden, dat men door een gepasten toeslag van

overheidswege de huiseigenaren ertoe zou kunnen krijgen alle bestaande woningen van centrale verwarming te voorzien en op het platteland alle huizen van electriciteit en waterleiding. Vooral indien werd duidelijk gemaakt, dat deze verbetering van comfort slechts beperkten tijd met overheidssteun zou kunnen worden verkregen, zou dit velen over hun aarzeling, de uitgaven te doen, heen helpen.

Ik ben mij volkomen bewust, dat op elk van de door mij genoemde maatregelen veel critiek is te geven. Dit artikel is niet bedoeld om in details af te dalen, dus ook niet om in te gaan op de nevenverschijnselen, die elk der aangegeven maatregelen met zich brengt en waarvoor de critiek dan vermoedelijk zou gelden. Ik heb slechts getracht schematisch aan te geven den weg, dien wij moeten inslaan om aan de werkloosheid een einde maken. Wie echter, met mij, van meening is, dat de werkloosheid in ons land een bezoeking is, die — omdat zij leidt tot ondermijning van de daadkracht en tot karakterbederf van vele landgenooten — tot *elken prijs* moet verdwijnen, zal over alle bezwaren heen stappen en voor hem is de volkomen uitroeiing van de werkloosheid dan geen probleem meer, maar een moeilijke, doch vervulbare taak.

A. F. BRONSG.

MEXICANISERING EN BESCHERMING VAN BUITENLANDSCHE INVESTEERINGEN.

In E.-S.B. van 12 Januari jl.¹⁾ hebben wij eenige mededeelingen verstrekt, omtrent de verschillende organisaties, welke de belangen van houders van buitenlandsche, in gebreke blijvende, obligatiën zoo goed mogelijk plegen te behartigen. Sedertdien is wederom een aanslag op in het buitenland belegd kapitaal gepleegd. De nationalisering of „mexicanisering” der in Mexico aanwezige petroleumbronnen, zonder billijke schadeloosstelling der rechtmatige eigenaars, beteekent een nieuw en ernstig misdrijf tegen de internationale geldbelegging.

Mexico, dat onder het bewind van president Diaz op zeer uitgebreide schaal buitenlandsch kapitaal bezigde voor zijn economische ontwikkeling, heeft gedurende de laatste decennia, en in het bijzonder sinds de ambtsaanvaarding van president Cardenas, een uitgesproken nationalistische politiek gevoerd. Onder de dogmatische leuze „Mexico voor de Mexicanen” zijn én de R.K. kerk én het buitenlandsch kapitaal als ware boosdoeners gebrandmerkt, die aansprakelijk gesteld konden worden voor 's lands sociale en economische moeilijkheden. Buitenlandsche ondernemers moesten zich gedurende vele jaren talrijke en onredelijke eischen laten welgevalen van de zijde van den Mexicaanschen fiscus en van de Mexicaansche vakvereenigingen. Toen de steeds verder gaande sociale eischen dezer werknemers niet meer door de directies der internationale petroleummaatschappijen ingewilligd konden worden, is de Mexicaansche regering tenslotte gezwicht voor den druk der linkse elementen, en heeft zij de betreffende petroleumbronnen krachtens decreet onteigend, zonder de eigenaars of exploitanten dezer bronnen voor de geleden verliezen schadeloos te stellen.

Weliswaar wordt blijkens de verschillende persberichten over een mogelijke schadeloosstelling gesproken; er wordt over een binnenlandsche leening gedacht, de Mexicaansche vrouwen leveren haar juweelen in, volgens een ander bericht worden op de Mexicaansche scholen zgn. „baby-bonds” uitgegeven, terwijl volgens de laatste berichten een zeker percentage van de opbrengst der onteigende petroleum aangevend zal worden voor de betaling der gedupeerde petroleummaatschappijen. Het spreekt echter vanzelf, dat een zoo arm land als Mexico, hetwelk gedurende talloze jaren niet in staat is gebleken aan zijn buitenlandsche verplichtingen te voldoen, evenmin voldoende kapitaalkrachtig zal zijn om de enorme schade

¹⁾ Bescherming van houders van buitenlandsche obligatiën.

naar het buitenland te transfereeren, welke door deze onteigening aan dat buitenland is berokkend.

Het behoeft geen verwondering te baren, dat de onmacht welke in deze, en min of meer analoge, situaties door de groote crediteurstaten — Groot-Brittannië en de Ver. Staten — wordt getoond, in kringen der internationale geldbelegging teleurstelling verwekt. Het resultaat eener scherpe nota der Britsche regeering aan het adres van Mexico inzake de non-betaling van bepaalde Mexicaansche schulden is gevolgd door het terugroepen van den Mexicaanschen diplomatieken vertegenwoordiger in Londen. In deze nota werd tevens verklaard, dat de onteigening der olieterreinen ongerechtvaardigd wordt geacht, aangezien niet voldaan is aan de essentiele voorwaarde eener billijke schadevergoeding.

* * *

Het valt helaas niet te ontkennen, dat de hierboven geschetste tendens tot onteigening of nationalisering van buitenlandsche kapitaalbelangen in vele der zgn. jongere debiteurstaten veld wint, en dientengevolge rijst de vraag of een meer intensieve bescherming der Nederlandsche kapitaalbelangen in dergelijke situaties mogelijk is. De handelsbalansen tusschen ons land en het meerendeel der niet betalende of onteigeningsgezinde debiteurstaten zijn voor de betreffende staten actief; de Nederlandsche aankopen leveren deze landen m.a.w. voldoende deviezen voor een behoorlijke betaling hunner verplichtingen aan Nederland. Dientengevolge zal in zeer vele gevallen bescherming der betreffende kapitaalbelangen via een clearing-regeling mogelijk zijn. De vraag is echter of een clearing in zoodanige gevallen gewenscht is; dit is uiteraard een kwestie van regeeringsbeleid.

Vele gedupeerde houders van noodlijdende buitenlandsche obligatiën verkeeren thans in de meening, dat ten aanzien van verschillende hier te lande officieel genoteerde en in gebreke zijnde buitenlandsche regeeringsobligatiën, middels krachtige represaillemaatregelen ten minste een gedeeltelijke rente-transfer te verkrijgen zal zijn. En, aldus redeneert men in deze kringen, indien een gedeeltelijke rente-transfer zelfs niet mogelijk is, dan moeten de competente instanties er voor zorgdragen, dat althans rente en aflossingen in de valuta der betrokken, niet-betalende, staten ten volle bij een aldaar gevestigde prima bankinstelling, onder neutraal beheer, gedeponeed worden.

Wij gaven in het vorige artikel als onze meening te kennen, dat door een afzonderlijk optreden van de Vereeniging voor den Effectenhandel met *krachtigen* ruggesteun der Nederlandsche regeering wellicht gunstiger onderhandelings-resultaten te bereiken zijn met niet-betalende debiteurstaten, dan de resultaten, welke tot nu toe verkregen werden in samenwerking met hare verschillende buitenlandsche zuster-organisaties. Wanneer het niet mogelijk mocht zijn Nederlandsch kapitaal, dat in het buitenland belegd is, op de een of andere wijze doelmatig te beschermen, dan is het de taak der Vereeniging voor den Effectenhandel zulks duidelijk kenbaar te maken.

E. HENNY.

DÉTOURNEMENT DE POUVOIR EN ORDENING.

II (Slot).

De in het vorig nummer van dit weekblad geleverde beschouwingen en de conclusies, waartoe zij dwingen, zijn van groote praktische beteekenis geworden in het gerucht makende geval met de „Arnoud”. Dit geval is van zoo'n verstrekkende draagkracht geworden, dat de vraag rijst, of wij nog wel in een *rechtstaat* leven. Voor deze vraag, die het speciale belang van de „Arnoud”, hoe principieel dit zij, in importantie ver achter zich laat, mag niet worden uit den weg gegaan, omdat hier zeer hooge goederen op het spel staan. Men denke maar aan het *hodie mihi, cras tibi*. Het is eens-voor-al door Otto Bähr¹⁾ in zake het

¹⁾ De Rechtsstaat (1864).

wezen van den rechtstaat gezegd, dat deze onderstelt een onafhankelijke rechtspraak ten aanzien van regeeringsdaden, ten behoeve der Staatsburgers, waarbij het recht zich voordoet als een „Schranke” voor de administratieve macht. Het gaat altijd om de vraag: is de grens van het recht door de overheid overschreden dan wel bleef zij daar binnen? De vraag, of de rechtstaat een levend bestaan leidt, vindt haar antwoord in een de administratieve macht zoo goed als den staatsburger bindende onafhankelijke rechtspraak nopens het punt: „Was ist der Wille des Gesetzes?”¹⁾ Nu, wat de *Arbeidswet* wil, hebben wij mogen vaststellen aan haar geschiedenis. De administratie, die de wet hanteert op een wijze, welke haar wil miskent in plaats van als „Schranke” eerbiedigt, de administratie, die de wet *uitbreidt* buiten haar duidelijke bedoeling en haar duidelijke letter ten einde mischien zeer nuttige doeleinden, echter *buiten die wet*, te verzeenlijken, handelt illegaal en plaatst zich buiten den rechtstaat. Zulk een overheid keert zich *tegen* het administratieve (of ander) *recht als recht*. Dit nu is met de „Arnoud” geschied.

* *

De feiten, die tot de „Arnoud”-zaak hebben geleid, zijn in groote trekken de volgende.

De beginjaren van de kalkzandsteenindustrie zijn, als vrijwel alle begin, moeilijk geweest. Zij is voor Nederland geboren in 1897. De kalkzandsteen werd bestreden om beweerde minderwaardigheid, en natuurlijk ook uit concurrentie-motieven. Langzaam drong het door, dat hij zeer bruikbaar was voor binnenmuren en voor fundeering. Naast technische bruikbaarheid was een groot voordeel zijn goedkoopte. De tegenwoordige directeur van Nederland's grootste kalkzandsteenfabriek de „Arnoud” te Hillegom, A. H. baron van Hardenbroek van Ammerstol, hield in 1908 voor het Koninklijk Inst. van Ingenieurs een warm pleidooi voor dezen nieuwen steen, waarvan het gevolg is geweest de instelling van een Staatscommissie, die in 1911 een gunstig rapport heeft uitgebracht. Toch bleef de toestand moeilijk, en de concurrentie met de „belgen” bleef zwaar, vooral door de eerste devaluatie van den Belgischen Franc op pl.m. 7 cent. Ook baksteen en beton waren krachtige remmen bij de te volgen prijspolitiek. Er is een zeker va-et-vient geweest in zake het aantal fabrieken. Er zijn er nu 17, van welke 11 vóór 1914 en 6 na 1920 zijn ontstaan. Doch er zijn ook in den loop der jaren een even groot aantal verdwenen. Tusschen de bestaande fabrieken zijn zeer groote verschillen. Er is slechts één grootbedrijf, de andere zijn óf klein- óf middelbaar bedrijf. Ook het product is ver van homogeen, al naar gelang van de soort zand, die verwerkt wordt. Het beeld, dat heel de bedrijfstak geeft, is ver van „aus einem Guss”. Intusschen heeft de kalkzandsteen zijn plaats veroverd en wordt hij bij den bouw als materiaal erkend en regelmatig aangewend. Alles hangt voor het slagen af van den verkoopprijs, die wel niet hooger mag zijn dan f 7 per 1000, daar anders de keus op anderen steen zou vallen. Speelruimte naar den kant van den afzet bestaat dus ongeveer niet: de verhouding tot den kostprijs beslist over bloei, handhaving zonder meer, of ondergang. En op den kostprijs heeft, gelijk overal, de sociale wetgeving een verhoogenden invloed. Het is, bij de groote ongelijkheid in omvang en outilleering, niet anders mogelijk, dan dat de kostprijzen zeer moeten uiteenloopen. Er zullen ondernemingen zijn met zeer hooge kostprijzen, de marginale, er zijn er met lagere, er is er één met zeer lage kostprijzen, de „Arnoud”. Natuurlijk is dit cum grano salis te nemen. Z.g. kleine verschillen worden groot, als men op den omzet let.

De vraag is altijd, of de selectie, die uit de verschillen der kostprijzen voortvloeit, haar gang mag gaan ten bate van al wat daar in Nederland bouwt

¹⁾ Bähr, blz. 59.

en woont, of wel moet worden tegengehouden ten behoeve van de *bestaande* fabrieken, die met hogere kostprijzen zitten, maar dan natuurlijk ten koste van het bouwend menschedom. Wat is algemeen belang? Het bedrijf als geheel? Of de afnemers van zandsteen? Is het bedrijf er voor zichzelf, of is het er om de afnemers zoo goed en goedkoop mogelijk te bedienen? *Mag* de winst komen uit den beteren en/of besten dienst, of *moet* de winst worden beschermd ondanks den minderen dienst der ondernemingen met hogere en hoogste kostprijzen? Zoo stelt zich het economisch en ethisch pleit tusschen vrijheid en ordening. Want ook de ethiek is betrokken bij de goedkoopte der productie en ziet zich door protectie gedwarsboemd, in zoover kunstmatige duurte, o.a. van woningmateriaal, alle afnemers van het product belemmert in de anders mogelijke, ruimere ontplooiing van hogere gaven en dingen, waar óók koopkracht voor noodig is. Kan *verkwisten van koopkracht* ooit tot iets goeds leiden? Kunstmatige duurte komt *steeds* hierop neer. Wordt koopkracht ontzien, doordien de beste ondernemers met de laagste kostprijzen — onder handhaving van alle sociale „lasten” — den strijd mogen winnen, dan zoekt de bespaarde koopkracht elders emplot en wekt zij elders nieuwe bedrijvigheid, d.i. vraag naar arbeid.

* *

23 December 1929. Belangrijke datum in de geschiedenis van de „Arnoud”! Want toen deelde Minister T. J. Verschuur aan het Bestuur der fabriek woordelijk mede „dat ik (de Minister) bij beschikking van heden voor uw bedrijf voor den duur van 2 jaren een overeenkomstige vergunning heb verleend, als bij de beschikking van mijn ambtsvoorganger van 28 Juni jl. werd toegestaan. Ik ben daarbij uitgegaan van de gedachte, dat na afloop van die vergunning in twee ploegen gewerkt zal worden, elke ploeg binnen het raam van de 48-urige arbeidsweek. Voor verlenging van de thans verleende faciliteit voor ten hoogste één jaar, zullen alleen die fabrikanten in aanmerking kunnen komen, die de reorganisatie, welke hun fabriek behoeft om tot een tweeploegenstelsel, als bedoeld, te geraken, wel met kracht en ook tijdig ter hand genomen zullen hebben, maar daarmede nog niet geheel gereed mochten zijn. Daarna zullen ook die fabrikanten op geen werktijdverlenging meer mogen rekenen.”

De hier bedoelde faciliteit is de z.g. „armoede-vergunning”, de 10-urendag of 55 uur per week. Als overgang tot de 48-urenweek, al dan niet in twee ploegen, werd de faciliteit verleend. En de waarschuwing, dat het maximaal na 3 jaar uit zou zijn met die faciliteit, bevatte zeer duidelijk een ministeriele aansporing om uiterlijk tegen dien tijd gereed te zijn met de reorganisatie in twee ploegen op de basis van 48 uur. Het twee ploegen-stelsel achtte de Minister normaal, maar kon hij niet decreteren, wèl stimuleeren. De belooning van de armoede-vergunning was als lokaas bedoeld om „met kracht en ook tijdig” de reorganisatie ter hand te nemen. De Minister had zichzelf op het twee ploegen-stelsel vastgelegd. Wie op de vingerwijzing van de hoogste arbeidsautoriteit inging, had een moreel recht op handhaving van de *mogelijkheid* van het doen arbeiden in twee ploegen, *in het algemeen*, maar zeer stellig *te meer*, waar zoodanige reorganisatie aanzienlijke kapitaaloffers zou vergen. De Minister zei: ga uw gang, maar denk er om binnen uiterlijk drie jaar gereed te zijn met een tweeploegenstelsel basis 48 uur per ploeg. Het ging om dit laatste, als *princiep*ieel arbeidersbelang. Ging Minister Verschuur buiten zijn boekje met via de *Arbeidswet* tot het tweeploegenstelsel te stimuleeren? Ik meen van niet. Princiepelijk bleven de fabrikanten vrij om in één ploeg te doen werken. Alleen zoo zij werken in twee ploegen verkozen, zouden zij voor ten hoogste drie jaren mogen rekenen op de 55-urenweek. Maar ook daarna bleef hun vrijheid, om te reorganiseeren *zonder* die faciliteit,

stellig bestaan. Juridisch was de zaak in orde, doordien art. 30 Werktijdenbesluit 1920 (thans art. 33 W.B. 1936) de *mogelijkheid* in twee ploegen te werken opende voor de daar genoemde fabrieken. De kalkzandsteenindustrie parasseerde tusschen de kaarsengieterijen en de koekfabrieken. Wie afging op den algemeenen maatregel van bestuur en den brief van Minister Verschuur, handelde volkomen verantwoord, wanneer hij de in dien brief genoemde reorganisatie ter hand nam en daarvoor kosten maakte. Het was zeker niet lichtvaardig, dat gerekend werd op handhaving van de op wet, algemeenen maatregel en ministerieele *voorwaardelijke* toezegging van een derde jaar „faciliteit” steunende mogelijkheid (bevoegdheid) van het tweeploegenstelsel. In den brief van 23 Dec. 1929 ligt, voor wie lezen kan, een waarborg in zake het *voortbestaan* der mogelijkheid van twee ploegen, op grond waarvan kosten zouden moeten worden gemaakt, en waarbij de *faciliteit als prikkel om voort te maken* moest dienst doen. Opheffing dier mogelijkheid zou woordbreuk zijn en het geloof in de waarachtigheid van het woord der betrokken overheid wegvagen.

Art. 27 A.W. jo. het Werktijdenbesluit art. 33 gaf o.a. aan de zandsteenindustrie dus gedurende vier jaren de 55-urenweek, aflopende 24 Oct. 1924 en het recht met twee ploegen te werken, waarbij de grenzen waren 5 uur des morgens en 11 uur des avonds. Er waren eenige fabrieken in deze industrie, die met twee ploegen werkten, sinds 1920 krachtens vergunning ook dag en nacht. Echter was de werkwijze weinig productief, want bij verdubbeling van het personeel werd niet meer dan pl.m. 150 pCt. der productie met één ploeg bereikt. De machines hadden al te zeer te lijden bij het onmiddellijk aansluiten der beide ploegen. Zoo bleef overheerschend het werken in één ploeg met 55 uur per week, en dit heeft geduurd tot 1933. Het is opmerkelijk, dat reeds vóór 1929 van arbeiderszijde werd aangedrongen op een reorganisatie in dien zin, dat de 48-urenweek zou worden ingevoerd met arbeid, overal in dezen tak, van twee ploegen. De 17-urendag, dus twee ploegen aaneensluitend, was echter niet te gebruiken om technische redenen. Toen kreeg de directeur van „de Arnoud” een lumineuse gedachte, die wel nacht arbeid, zij het op beperkte schaal, noodig zou maken, doch de eischen der techniek in volkomen overeenstemming bracht met den socialen eisch van den achturen-„dag” of de 48-urenweek. De beide ploegen zouden *niet* aaneensluiten. Gelijk de heer A. H. baron van Hardenbroek den kantonrechter van Haarlem op 20 Jan. 1938 bij pleidooi in zijn strafzaak uitlegde, was zijn denkbeeld het volgende: een werktijd van 7 uur 's morgens tot 5 uur in den namiddag met den vereischten rusttijd en van 7 uur 's avonds tot 5 uur des ochtends, ook met rusttijd. De nachtploeg zou vijf nachten in touw zijn. De twee uren tusschen beide ploegen dienden voor het herstellen van de machines. Aldus werd de reparatie nog overdag verricht, wat bij den 17 uren-dag in den nacht moest vallen. Verder was het sociaal aantrekkelijke moment, dat 40 pCt. van het personeel alleen overdag dienst had, terwijl de nachtploeg wisselend 30 pCt. omvatte, dus in totaal 70 pCt. der menschen dagarbeid verrichtten, tegen 30 pCt. nacht arbeid. Economisch was er het voordeel bij niet-aaneensluitende ploegen, dat het repareren niet ging ten koste van den arbeidstijd, wat bij den 17 uren-dag wél het geval was: er werd aldus meer uit de machines gehaald, de productie werd meer efficiënt, de kostprijs dus lager. Bij de latere uitvoering van het denkbeeld van den heer Van Hardenbroek in zijn fabriek bleek, dat de verhouding tusschen dag- en nachtploeg sociaal nog gunstiger kon worden, nl. 75 pCt. van het personeel in dag- en 25 pCt. in nachtdienst, en zelfs hierin werd nog verbetering gebracht, toen dat mogelijk bleek. De toenmalige directeur-generaal van den Arbeid, de heer C. J. Ph. Zaalberg, heeft zeer onlangs getuigd aangaande de door den heer Van Har-

denbroek bedachte werkwijze: „Alle partijen — fabriekanten en arbeidersorganisaties — vereenigden zich met deze regeling, die ook mijn volledige instemming had, omdat het hier een sociaal zeer gunstige regeling betrof. Daarom was ik bereid deze voor te dragen, Deze regeling werd door den toenmaligen betrokken Minister, Mr. Verschuur, goedgekeurd en vastgesteld”. Daarmee was, zou men meenen, het systeem in kanen en kruiken. De heer Van Hardenbroek, gedekt door de hoogste sociale autoriteiten in den lande en verzekerd van de instemming van zijn vak-collega's en van de vakvereenigingen, kon zijn gang gaan. Die vak-collega's hadden natuurlijk dezelfde rechten als hij en konden de bedoelde werkwijze navolgen. De faciliteit voor den overgang, nl. de 55-urige werkwijze zoolang de reorganisatie er nog niet was, zag de heer Zaalberg zeer juist als een voorwaardelijk verleende. Hij noemde die reorganisatie in den zin van het tweeploegenstelsel „eigenlijk een voorwaarde voor hen, die de vergunning om 10 en 55 uur te werken, aanvaardden”. Het zijn zeer krachtige steunpunten voor den directeur van de „Arnoud”, die aan den heer Zaalberg en zichzelf het vader- en moederschap van de regeling toekende, dat zoowel de betrokken fabriekanten als de arbeidersorganisaties positief en affirmatief hebben bijgedragen tot de ministerieele beslissing van 23 December 1929. Het systeem was daardoor op hooger plan gebracht dan dat van de „Arnoud” alleen. En sociaal was het erkend met den geest der Arbeidswet volkomen te strooken. „Was wiltst du mehr?” Maar... alle fabriekanten waren niet gesneden uit het hout van den directeur van de „Arnoud”. Om verschillende redenen hebben de meesten hunner vrijwel geen gebruik gemaakt van het in de 55-urenweek gedurende enkele jaren toegestane respijt om hun bedrijf te reorganiseeren voor invoering van het tweeploegenstelsel. Er is in dit opzicht uiterst weinig gedaan. En nu, hierop komt het aan, is er een actie tegen de „Arnoud” ontketend wegens de omstandigheid, dat deze fabriek de éénige is geweest, die zich vol en correct gehouden heeft aan de voorwaarde, die Minister Verschuur nadrukkelijk op 23 Dec. 1929 aan de faciliteit had verbonden, nl. reorganisatie binnen maximaal drie jaren. De nalatigheid der anderen of, gelijk de directeur van de „Arnoud” het noemde „het op zien komen spelen” werd tot een niet-uitgesproken verwijt en tot den ondergrond eener actie tegen de „Arnoud”, die met de *sociale* Arbeidswet moest worden getroffen, ook waar juist *social* alles in die fabriek perfect in orde was. Men staat te kijken, hoe dit in ons landje mogelijk is geworden. Maar dan rekent men buiten de wanorde brennende ordeningspolitiek. *Zakelijk* heeft deze met de Arbeidswet niets te maken. Dus: wanorde, zoodra het toch gebeurt. In 1933 was de „Arnoud” voor het tweeploegenstelsel gereed. Zoowel in het begin, 1930, als bij de voleindiging van de reorganisatie hebben de Directeuren-Generaal Zaalberg en Hacke de fabriek opgenomen. Er is steeds volkomen open kaart gespeeld, ook door het zenden van alle gegevens betreffende productiekosten, investeringen, kostprijzen, enz. In eersten aanleg werd voor de reorganisatie *f* 1.2 miljoen besteed, tot/met 1930 aangegroeid tot *f* 1.35 miljoen. Gelijk gezegd is de verhouding van dag- en nachtwerk zeer gunstig. Logisch, na het voorafgaande, kon de „Arnoud” stellen, dat zij de regeling van 1929 bonafide was nagekomen en recht had op het werken in twee ploegen. Wanneer ten minste in de verhouding tot de overheid plaats is voor goede trouw. Wat toch mag worden aangenomen: Want anders is zaken-doen met en onder de overheid niet meer mogelijk.

* *

Hoe was het tot een proces gekomen? Toen in 1933 de werktijdregeling (de 3 jaar) van Minister Verschuur verstreken was, heeft de „Arnoud” met vergunningen kunnen werken op grond van art. 28 A.W.

De mogelijkheid van twee ploegen steunde op het Werktijdenbesluit. In de editie 1936 van dit besluit is echter de kalkzandsteenindustrie gelicht uit de lijst van 60 bedrijfstakken, waar het tweeploegenstelsel was toegestaan. Minister Slingenberg had in het voorontwerp de kalkzandsteenindustrie eerst laten staan en zelfs in een nieuw 5e lid van art. 33 W.T.B. de mogelijkheid van nachtarbeid voor de zandsteenindustrie willen sanctionneeren, wat reeds in 1929 had moeten geschieden. Het advies van den Hoogen Raad van Arbeid is de aanleiding geworden voor beide schrappingen in art. 33 voorontwerp, dus geen twee ploegen en natuurlijk dan ook niet nachtarbeid. Intusschen werd nog met vergunning doorgewerkt. De laatst verleende liep 27 Nov. 1937 af. Op 3 Nov. had de directie, onder voorbehoud van de rechten voortvloeiende uit de beschikking-Verschuur, verlenging van de vergunning aangevraagd krachtens art. 28 A.W. Aan beide criteria die dit artikel stelt, was voldaan: ophooping van werk, gelijk werd aangetoond en bijzondere omstandigheden, die niet behoefden te worden aangetoond „gezien de historie en de eerlijk afgeheel uitgevoerde reorganisatie en aanpassing dezerzijds ingevolge de Beschikking van Dec. 1929, waartegenover in een rechtstaat ook de nakoming van het daarbij gegeven woord mag worden verwacht.” Van de weigering door het districtshoofd kwam de directeur ex Art. 28, 4e lid A.W. bij den Minister in beroep.

Aan dit stadium van beroep op den Minister was iets voorafgegaan, waaruit blijkt, dat er wat veranderd was, zoowel aan werkgevers- als aan werknemerszijde. De samenwerkende arbeidersorganisaties hadden gevraagd tusschentijdsche intrekking van de met ingang van 24 Mei 1937 verleende tweeploegenvergunning. De pas opgetreden Minister, Mr. C. Romme wees dit blijkens schrijven van 8 Juli aan de „Arnoud” af, „daar mij (Minister) niet gebleken is, dat de belangen der in uwe fabriek werkzame arbeiders door het verleenen van de vergunning geschaad zijn”. Maar in verband met het advies van den Hoogen Raad van Arbeid van 25 Mei 1935 rezen er bij den Minister twee vragen, waarover hij onderzoek en advies had gevraagd aan den Directeur-Generaal van den Arbeid, nl.: „1o. of in normale omstandigheden het één- dan wel het tweeploegenstelsel in deze industrie moet gelden, en of, indien bij normale omstandigheden het laatstgenoemde stelsel zou dienen gevolgd te worden, in abnormale omstandigheden aan een éénploegenstelsel ware vast te houden; voorts of eventueel normen te stellen zijn — en zoo ja, welke — ter bepaling wanneer de omstandigheden in dit verband normaal dan wel abnormaal zijn te achten. . . 2o. of, en zoo ja in hoeverre, in afwijking van het stelsel, dat tot nog toe gelden heeft bij het al dan niet verleenen van vergunningen ex artikel 28, eerste lid, der Arbeidswet, en dat ook in het onderhavige geval gevolgd is — het stelsel met name, waarbij in de eerste plaats overwogen wordt, of zich bijzondere, een overwerkvergunning rechtvaardigende omstandigheden voordoen in de aanvragende onderneming — de economisch-sociale belangen van de kalkzandsteenindustrie als geheel een overwegende rol behooren te spelen bij de bepaling van het standpunt, dat tegenover de aanvraag moet worden ingenomen.” In een op den vorigen brief van den Minister slaand antwoord merkte de directeur van „Arnoud” o.a. op „dat het niet wel mogelijk zal zijn vast te stellen, wat normale dan wel abnormale omstandigheden zijn, wat overigens in de vraag zelf reeds is aangevoeld”. En verder vestigde hij er de aandacht op „dat algemeen het werken in twee ploegen in deze industrie niet denkbaar is.” In veel fabrieken kan het niet, en waar het wél zou kunnen komt men tot 150 pCt. der productie met één ploeg, waarbij de ploegen telkens bestaan uit de helft van het personeel. In het systeem van de „Arnoud” is het geheel anders. Deze werkt, dank zij de reorganisatie, zelfs den winter door, ook

bij vorst. En de heer Van Hardenbroek sloeg den spijker op den kop, waar hij schreef: „Het ligt ook voor de hand, dat het drijven tegen werken in twee ploegen (speciaal door ons) als achtergrond heeft, dat wij wél goed daartoe zijn ingericht en anderen minder goed en ten deele zelfs heelemaal niet.” En wat de collectiviteit, de kalkzandsteenindustrie als geheel, betreft, deze werd door den schrijver ontkend. Alles in twee ploegen is onmogelijk en alles in één ploeg onbillijk en dus onjuist.

* * *

Het rapport van den Directeur-Generaal van den Arbeid Dr. Ir. Hacke is niet bekend gemaakt. De Minister kwam tot de slotsom „dat in normale omstandigheden het éénploegenstelsel dient te gelden. Onder normale omstandigheden versta ik (Minister) hier den toestand, waarbij de kalkzandsteenindustrie in haar geheel genomen, afzetmogelijkheid en productiecapaciteit elkaar naderen en de verkoopprijzen loonend kunnen zijn”. Hier is de protectionist aan het woord! De verkoopprijzen loonend, wil zeggen: ook nog voor de achterlijkste ondernemingen met de hoogste kostprijzen! Dat de afzetmogelijkheid *inkrimpt*, wanneer het product duurder wordt gemaakt door verbod van tweeploegenstelsel, wordt genegeerd. De omvang van de afzetmogelijkheid hangt hier, gelijk steeds, van den prijs af. Mag een fabriek niet van haar lagere kostprijs profiteren doordien de verlaging direct gevolg is van rationeeler productiewijze (twee ploegen) en wordt dit om redenen van het bedrijf in zijn geheel belet door aan één onderneming, de beste, het voortbestaan onmogelijk te maken — hetgeen den Minister bekend was! —, dan kan nog wel mooi worden gesproken over afzetmogelijkheid en productiecapaciteit, doch alleen in het licht van tevoren door *gewilde* kostprijsverhoging verminderd debiet en door de, den ondergang van de grootste en best geoutilleerde fabriek meebrengende, *gewilde* vermindering van die capaciteit. De Minister voelt voor solidarisme, ik ook. Maar hier wordt het tot een caricatuur, omdat de verschillen zóo groot zijn, dat een begrip als „industrie in haar geheel” onbruikbaar wordt. Dit is een *kunstmatige* solidariteit, die den vooruitgang niet wil en ten doode doemt, alleen omdat bij vooruitgang er een drager is, die aan de *spits* staat. *En dit laatste mag niet.* Concurrentie dank zij lagere kostprijs wordt niet geduld. Het debiet is zoo klein. Ja, maar waardoor zal het klein zijn en klein blijven? Doordat, bij volle inachtneming van alle sociale lasten en bij een regeling van de werktijden, die vlekkeloos is, bij uitschakeling ook van alle „loonconcurrentie”, *de laagst bereikbare kostprijs wordt weggedrukt.* Het woord is aan de middelmaat, eigenlijk aan de slechtsten, want allen moeten kunnen blijven bestaan bij loonend bedrijf. Allen minus één, wel te verstaan! En die één staat in elk opzicht aan de (niet gedulde) spits. Is het nivelleeren van kostprijzen (naar boven!) artikel des geloofs der ordening? De consequentie van den aan de „moordende” concurrentie gezworen haat zou het doen denken. Wanneer dit het karakter der ordening moet zijn, dan kunnen wij als volk-vanafnemers het gestaag afnemen van aller welvaart voorzien. En dan helpt geen jammeren. Het roer moet òm. De koopkracht loopt leeg. De wissels op de adergelaten koopkracht hoopen zich op in directe reden tot den voortgang van het bloedverlies. Wat de ordening niet doet, voltooiën de belastingen. Dit is gezond: wie met in acht neming van alle sociale eischen tot lager kosten kan leveren, verdient er te komen, *altijd*, maar zéker in een tijd van depressie, die goedkoopte behoeft voor het door allen gewenschte herstel. Zoo iemand mag niet als „Volksfeind” worden behandeld, vermits hij veeleer een „Stütze der Gesellschaft” is. En wanneer nu zoo iemand nog een geloofsbrief van een vorigen Minister op zak heeft. . . !

De practische economie mag niet zóó verpolitiekt worden, dat zij de wetten der theoretische economie gaat schenden keer op keer. Want schennis van deze wordt altijd gestraft in mindere welvaart, in nood, die tot den sociaal-economischen ondergang van heel de maatschappij rechtstreeks *kan* en, bij voortgezette starheid, *zal* voeren. Wat al onnoodig leergeld, wat al offers vóór het gezonde economische verstand het zal winnen van al die dokters om het ziekbed van een goeddeels zelfgemaakten patiënt. Het gaat alles heel erg langzaam. Reeds in 1921¹⁾ schreef ik aan het adres van Mr. Dr. A. A. van Rhijn, voorstander van wat hij destijds maatschappelijke bedrijfsorganisatie heette en die, ongeveer als nu Minister Romme, als *norm* stelde een onderneming van *gemiddelde* inrichting: „ook tegen een zuiver gemiddelde bestaat groot bezwaar, omdat aan de beteren en besten de belooning, die alleen concurrentie kan geven, aldus wordt onthouden, waardoor dezen geen prikkel meer hebben tot nieuwe verbeteringen en veilig op hun lauweren kunnen gaan insluimeren. Die *gemiddelde* inrichting, waar de gemeenschap voor haar economische voorziening de *betere* en *beste* behoeft, beduidt van *algemeen* productie- en consumptiestandpunt ongetwijfeld achteruitgang. En een stelsel, dat op bescherming van zoodanig gemiddelde is ingesteld, kan slechts „middelmatige” welvaart brengen, daar het alle nadeelen heeft, aan protectie eigen”. 1921! Maar ja, wij zitten thans in het mercantilisme van vóór Adam Smith. Frappez, frappez toujours....

De vergunning werd niet verlengd en daarmee was het rendabel voortwerken van de „Arnoud” via de Arbeidswet onmogelijk geworden. Waar de verlenging (verleening) van de vergunning steunt op art. 28, 1e lid, der A.W., waarin niet van een *industrie als geheel* sprake is, en ook het begrip „groep van ondernemingen” zeker niet identiek is met zoodanig geheel, moet men de verleening, intrekking, wijziging en niet-verlenging van de hierbedoelde vergunningen zien in het verband van een onderneming resp. groep van deze, dus *individualiseerend*. Het beroep op de belangen der collectiviteit, waardoor de Minister zich liet leiden, is kennelijk in strijd met art. 28 A.W. De motieven voor het verleenen van de vergunning zijn krachtens de wet of opeenhooping van werk of bijzondere omstandigheden, beide in de onderneming of groep, nimmer omstandigheden van het bedrijf als geheel. Nu mag men toch zeker zeggen, dat deze beide criteria evenzeer van kracht moeten zijn bij de quaestie van niet-verlengen. Dit volgt uit den geest van voormeld 1e lid. Houden de *opeenhooping* resp. de *bijzondere omstandigheden* op, dan is voor verlenging geen reden meer en wordt dus *niet* verlengd. Laat de Minister een nieuw criterium gelden, om tot niet-verlenging te besluiten, zoo treedt hij buiten de ratio legis van art. 28, 1e lid en breidt hij de wet uit, wat onwettig is. En een nieuw criterium of motief voor niet-verlenging is in casu het belang van de industrie in haar geheel, van den *bedrijfstak*, waarover art. 28 A.W. precies *niet* handelt. De Minister kon de niet-verlenging van de vergunning aan de „Arnoud” alleen toetsen aan de vraag, of dit laten afloopen gemotiveerd was, doordien opeenhooping niet meer bestond of bijzondere omstandigheden hadden opgehouden te bestaan. Noch het één noch het ander was het geval. De „Arnoud” zat vol met orders tegen den datum van het afloopen der laatste vergunning en de bijzondere omstandigheden waren de toezegging van Minister Verschuur, het opgewekte vertrouwen in het woord des Ministers bij den directeur, en de op grond daarvan ten koste van groote offers tot stand gebrachte reorganisatie der fabriek. Wat wil men meer?

De vraag komt eigenlijk hierop neer: of er ook in de verhouding overheid-staatsburger plaats is — niet „slechts” moreel doch ook afdwingbaar juridisch — voor goede trouw in het doen of laten van de

¹⁾ Prac-advies Ver. v. d. Staatk. en de Stat. over publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie, blz. 76, noot 2.

betrokken administratie en instantie. De Minister *kan* een vergunning verleenen, de Minister *kan* een vergunning niet-verlengen, zeer zeker. Maar is dit een vrijbrief voor willekeur en voor het aanvullen met nieuwe normen voor zijn beslissingen buiten die, welke de wet zelf heeft genoemd? Voor het hanteeren van het bedrijf als geheel, waar de *wet* de normen voor verleenen (en natuurlijk ook voor afloopen en niet-verlengen) alleen heeft gesteld binnen het kader van een *onderneming* of een *groep van deze*, onder vermindering van het begrip „bedrijf”?¹⁾ Is het: uitbreiden van de wet buiten de door deze zelf gestelde en bedoelde grenzen, wanneer de Minister den toestand van het *geheele bedrijf* tot beslissend moment promoveert, ja dan neen? Het antwoord ligt voor het grijpen.

Is er plaats voor goede trouw in het publieke recht? Zoo neen, dan hale men een streep door dit recht als *recht*. Wanneer alle vergunningen enz., al het zgn. *freie Ermessen* der overheid los daarvan is, wanneer het begrip *precarium* het moet winnen, dan is er geen rechtstaat meer en is iedereen, die met de overheid in goed vertrouwen in zee gaat, juridisch bezien aan de heidenen overgeleverd. Met zoo'n overheid is reëel zakendoen onmogelijk. Dit is een onwaardige situatie. Aanvaardt men echter het begrip *machtsmisbruik*, dan heeft men normen ter toetsing qua misbruik aanvaard en kunnen wij weer in principe van rechtstaat spreken, ook waar de garanties van recht op dit gebied minder ontwikkeld zijn dan in het civiele- en het strafrecht.

Er is een groot verschil in de beoordeeling van het „freie Ermessen” des Ministers bij de verleening van vergunningen en bij de niet-verlenging daarvan. Willekeur is altijd verkeerd. Maar wanneer een vergunning *ab ovo* niet is verleend, wordt er niets vernietigd. Wordt een vergunning niet *verlengd*, dan kunnen kapitalen, in goed vertrouwen op de vergunning en bovendien op een speciale ministerieele toezegging geïnvesteerd, met één slag waardeloos worden. Wanneer dan de niet-verlenging gebaseerd is op redenen buiten de wet om, die wordt gehanteerd... kan dat zoo maar in een zich noemden rechtstaat? Het is neerhalen van publiek *recht*, wanneer gemeend wordt, dat dit aan de overheid vrij zou staan. En het ware een juridische chicane, zoo gewezen werd op het verschil tusschen intrekken en wijzigen tusschentijds van een *loopende* vergunning en niet-verlengen van een *afgelopen* vergunning. De gevolgen zijn precies gelijk. De wet bindt intrekken aan zekere eischen, zie art. 97 A.W. 1e lid. Is het de geest der wet, *a contrario* te redeneeren: dus is de administratie niet gebonden bij het antwoord op de vraag aangaande niet-verlengen? Of zou het wellicht juist zijn per analogiam te redeneeren: de gevolgen zijn dezelfde, dus zal niet-verlengen precies als intrekken en wijzigen, alleen kunnen geschieden op verzoek van een vakvereniging enz. „indien Onzen Minister blijkt, dat door de *verlenging der vergunning* de belangen der arbeiders worden geschaad”? Dit is de geest der wet, die met ordening niets, maar dan ook niets te maken heeft. En elke juridische haarkloverij en letterknechterij is bedenkelijk, zoo langs dien weg de geest der wet wordt geschonden.

In een brief van 6 December vraagt Minister Romme advies aan zijn ambtgenoot van Justitie over de vraag „welke middelen staan de overheid ten dienste, om dezen fabrikant (den directeur van de „Arnoud”) het verder overtreden van de Arbeidswet te beletten? Is hier op een of ander wijze politiedwang toe te passen.” Maar even vroeger erkent deze Minister: „Nu is er echter met name één fabriek — de „Arnoud”

¹⁾ Het woord „bedrijf” in lid één van art. 28 A.W. beteekent *niet bedrijfstak*, want de wet zegt, dat een bedrijf wordt uitgeoefend in een onderneming. Dit is een technisch afgerond geheel van bezigheden, niet natuurlijk een totaliteit van ondernemingen, die hetzelfde of pl.m. hetzelfde doen.

te Hillegom, die sinds 1929 zoo geheel op twee ploegen is ingesteld, dat zij bij het werken in één ploeg *onmogelijk* loonend kan produceeren". Dus de Minister, dit wetende en erkennende, spreekt met zijn verlangen naar politiedwang la mort sans phrase uit over een bloeiende onderneming. Drie dagen vroeger, 3 December, schreef Minister Romme ten geleide van zijn beschikking tot weigering van de vergunning over een tweeploegenstelsel: „Ik ontken allermint, dat uw fabriek, dank zij groote financieele offers, in vele opzichten aan de spits van het kalkzandsteenbedrijf staat. Daaraan kunt u evenwel geen recht ontleenen op een andere werktijdregeling dan voor de overige fabrieken in dit bedrijf geldt". Dit is de geest van den ordenaar, niet van den staatsman. Want een staatsman weet te onderscheiden, wanneer het gaat om Hamlet's: to be or not to be, that is the question. Voor den Minister is dit geen quaestie. Fiat justitia pereat Arnoud. Er is een andere spreuk: summum jus summa iniuria, jus hier nog met een vraagteken. Wat onderscheidt de „Arnoud", wat geeft aan deze fabriek het recht op een afzonderlijk hanteeren van 's Ministers quasi-discretionnaire bevoegdheid? De spreuk *pacta sunt servanda*, de afspraak met Minister Verschuur, waaraan alleen *deze* fabrikant zich gehouden heeft. En daarvoor wordt hij gestraft, daartoe wordt de wet misbruikt. Gaat er van ordening zulk een fel licht uit, dat het haar adepten verblindt?

In den brief van Minister Romme aan zijn ambtgenoot van Justitie beroept hij zich, aan de hand van het betrokken Advies van den Hoogen Raad van Arbeid, op de ongunstige tijdsomstandigheden, waardoor „in twee ploegen veel te veel steen werd geproduceerd, hetgeen tot chaos in dit bedrijf leidde". Dit is typeerend voor *ordering*. Wat gaat dit den Minister van *Sociale Zaken* aan? Het gaat tegen de *betere* techniek, tegen de beste outilleering, tegen de gehate concurrentie. Het gaat niet om *sociale zaken*. Zin voor systeem en zin voor ethiek (gegeven woord, goede trouw, gezond „zaken" doen) beide hadden den Minister kunnen en moeten afhouden van de hier niet toepasselijke orderingsgedachte, die bij zijn collega Steenberghe in zeer vertrouwde handen is. Wat dan verder ook de intrinsieke waardij dezer gedachte moge zijn.

* * *

Iedereen met normaal verstand moet kunnen *voelen*, dat weergaloos onrecht geschiedt, wanneer de overheid een bloeiende onderneming onder onjuiste wetschanteering naar het leven staat, waarbij ondergrondse krachten van afgunst, onmacht en politiek haar zin zullen krijgen. In den mercantilistischen politiestaat van Frederik den Groote kreeg deze potentaat het fiere woord te hooren: Il y a des juges à Berlin! En het verhaal zegt, dat de Koning zijn hand, die bijna schennis had gepleegd, nog tijdig terug trok. Zijn wij op weg naar den ouden politiestaat? Voorloopig heeft de administratie zich nog bij ons aan wet en recht te houden. De heer Romme is, meen ik, een te goed jurist, dan dat hij dit anders zou willen. In het begrip rechtstaat, dat in den waren zin democratisch mag heeten, ligt een kostbare garantie tegen elk dictatoriaal optreden.

Er is tenslotte op iets te wijzen, dat een goede (?) grap zou zijn, wanneer de zaak niet zoo ernstig ware. Ernstig uit legislatief oogpunt. Ik bedoel art. 97, 1e lid der Arbeidswet, dat handelt over intrekken of wijzigen van eenmaal verleende vergunningen enz. Lid 2 en lid 3 van dit artikel verwijzen elk naar een algemeene maatregel van bestuur, die voorschriften moet geven resp. over *mededeeling* van beschikkingen, waarbij een vergunning enz. is verleend en over *intrekken* of *wijzigen* van een loopende vergunning. Het zijn dus *twee* punten, die nader geregeld moeten worden. De algemeene maatregel van bestuur van 28 Aug. 1920 (Stbl. 731) vermeldt in hoofde: houdende vaststelling van een alg. m. v. b. als bedoeld in art. 97,

2e en 3e lid der Arbeidswet 1919, *maar houdt zich niet aan zijn eigen opschrift*, door alléén het tweede lid (de mededeeling) nader te regelen. Aangaande intrekken of wijzigen is er... een luchtledig! En zoo weet een Minister, die art. 97, 1e lid A. W., waar naar het 3e lid van dit artikel voor de nadere voorschriften, die de alg. m. v. b. moet geven, verwijst, zou willen hanteeren, niet wat hij inzake intrekken of wijzigen moet doen! Het is een regel van staatsrecht, dat waar een wetsartikel een alg. m. v. b. eischt, de werking der betrokken wetsbepaling moet wachten *tot die alg. m. v. b. er is*. Dit is niet meer dan logisch. Conclusie: art. 97, 1e lid A. W. kan niet werken, waar nog steeds de uitvoeringsvoorschriften er niet zijn en *dus* de Minister niet weet, hoe hij bij intrekken of wijzigen van een loopende vergunning enz. zal hebben te handelen. De Minister kan dus niet handelen en niet, zoo lang dit legislatief luchtledig aanhoudt, een verleende vergunning tusschentijds intrekken of wijzigen. Waar dit geschiedde, is het ongeldig geschied. Tableau! De wetgeving gaat er niet op vooruit, wanneer men een alg. m. v. b. daartoe, in ruimeren zin, mag rekenen.

H. W. C. BORDEWIJK.

HET ACHTSTE JAARVERSLAG VAN DE B.I.B.

Ook dit jaar is het verslag van de B.I.B. weder in hoofdzaak gewijd aan een beschouwing van den economischen toestand. Van de 111 bladzijden van den tekst zijn er niet meer dan 8 aan het bedrijf van de B.I.B. zelf gewijd.

Zulks wijst er al aanstonds op, dat in dit bedrijf geen bijzonder groote veranderingen hebben plaats gevonden. De op de volgende blz. voorkomende staat van balanscijfers geeft van een en ander een beeld.

Het balanstotaal per 31 Maart 1938 is wat grooter dan een jaar geleden en in de tusschenliggende maanden is de balanssom zelfs niet onbelangrijk hooger geweest dan in de voorafgaande jaren. Maar per saldo zijn de verschillen niet groot geworden en de cijfers uit de eerste boekjaren van de B.I.B. worden in de verte niet benaderd. Als orgaan van internationale financieele samenwerking is de B.I.B. van beperkte betekenis gebleven; het is goed, dat deze instelling er is, vooreerst omdat daardoor een regelmatig contact ontstaat tusschen de verschillende leiders der centrale banken, en voorts ook, omdat men, zoodra op het gebied der korte credietverleening een internationaal orgaan noodig is, dit niet eerst in het leven behoeft te worden geroepen, doch daarover reeds aanstonds kan worden beschikt. Maar alles tezamen genomen, moet men toch aannemen, dat, zooals de zaken thans staan, er in de wereld al heel weinig storing zou worden veroorzaakt, wanneer de B.I.B. morgen aan den dag haar zaken zou liquideeren.

De huidige omvang der zaken van de B.I.B. laat evenals in vorige jaren de uitkeering van 6 pCt. dividend toe, terwijl tevens de reserves der bank gedoteerd worden en een kleine uitkeering plaats vindt op de Regeeringsdeposito's. Door deze laatsten wordt de rendabiliteit van het bedrijf der B.I.B. sterk gesteund; de bedragen der deposito's zijn aanzienlijk, t.w. rond 250 millioen Zw. Francs, waarop niet meer dan 425 duizend Zw. Francs worden uitgekeerd ten laste van de winst- en verliesrekening.

Overigens heeft ook de B.I.B. de bezwaren van den lagen rentestand en van de overvoering der geldmarkten met liquide middelen ondervonden. Zij is er echter tot dusverre blijkbaar in geslaagd om haar rendabiliteit voldoende op peil te houden voor de uitkeering van een stabiel dividend.

De B.I.B. is een orgaan ten behoeve van de samenwerking der centrale banken. Daarom is op haar balans het bedrag der door genoemde banken voor eigen rekening aangehouden bedragen van groote betekenis. Daaruit toch blijkt, in welke mate de centrale banken van de diensten van de B.I.B. gebruik wenschen te maken.

Activa (in 1000 Zw. goud frs. en in % van het balanstotaal).

Datum	Goud, kas en tegoed bij banken		Call-gelden				Herdiscontabel papier				Andere uitzettingen						Andere Activa		Balans-totaal
			1000				1000				tot 3 mnd.		3-6 mnd.		6 maanden en langer				1000
	Zw. frs.	%	Zw. frs.	%	Zw. frs.	%	Zw. frs.	%	Zw. frs.	%	Zw. frs.	%	Zw. frs.	%	Zw. frs.	%	Zw. frs.	%	Zw. frs.
30. VI. 1930	5.120	0,5	23.046	2,1	239.295	22,0	261.352	24,1	486.943	44,9	68.352 ^{a)}	6,3	—	—	1.612	0,1	1.085.721		
31. III. 1931	7.239	0,4	186.281	9,8	471.424	24,8	138.103	7,3	850.694	44,7	12.788	0,7	222.652	11,7	11.967	0,6	1.901.149		
31. III. 1932	14.212	1,3	74.385	6,6	473.560	25,2	136.738	12,1	380.814	33,8	35.852	3,2	789	0,1	9.661	0,9	1.126.011		
31. III. 1933	11.396	1,2	52.543	5,6	275.172	29,2	257.461	27,4	270.888	28,8	58.782	6,3	6.456	0,7	7.876	0,8	940.575		
31. III. 1934	30.934	4,6	14.447	2,2	157.719	23,6	192.103	28,8	124.485	18,7	70.756	10,6	68.014	10,2	9.067	1,3	667.526		
31. III. 1935	13.647	2,1	15.465	2,3	148.451	22,5	213.976	32,4	133.417	19,2	59.829	9,1	64.584	9,8	10.461	1,6	659.829		
31. III. 1936	33.799	5,1	12.960	2,0	150.250	22,7	188.279	28,5	134.035	20,4	44.019	6,6	84.822	12,8	12.619	1,9	660.783		
30. VI. "	45.899	6,9	16.867	2,6	151.925	23,0	180.922	27,4	91.999	13,9	117.941	17,8	47.711	7,2	8.205	1,2	661.468		
30. IX. "	41.085	6,2	14.806	2,2	110.934	16,6	211.751	31,7	147.323	22,0	55.250	8,3	77.689	11,6	9.373	1,4	668.312		
31. XII. "	56.491	9,2	5.253	0,9	134.022	21,7	147.671	24,0	80.328	13,1	91.143	14,7	99.900	16,2	1.474	0,2	616.284		
31. III. 1937	70.723	11,4	26.538	4,3	101.347	16,4	130.696	21,1	121.911	18,7	76.538	12,4	89.663	14,5	1.425	0,2	618.842		
30. VI. "	46.364	6,6	36.436	5,6	136.066	19,3	140.555	20,0	129.747	18,4	70.484	10,1	2.746	0,4	703.855				
30. IX. "	51.394	7,2	15.987	2,2	113.423	15,8	163.884	22,8	215.464	29,9	66.569	9,3	90.835	12,7	1.296	0,1	718.853		
31. XII. "	66.101	10,2	17.155	2,6	122.146	18,8	110.572	17,0	145.574	22,3	98.527	15,2	88.886	13,7	1.065	0,2	650.026		
31. III. 1938	43.081	6,7	15.795	2,5	126.779	19,7	102.832	16,0	198.122	30,8	65.575	10,2	90.686	14,0	1.161	0,1	644.031		
30. IV. "	42.697	6,5	19.607	3,1	132.256	20,8	90.333	14,2	193.224	30,4	67.980	10,8	89.712	14,1	1.050	0,1	635.859		

1) Deze post omvat alle uitzettingen van meer dan 90 dagen.

Passiva (in 1000 Zw. frs. en in % van het balanstotaal).

Datum	Kapitaal (gestort)		Reserves				Lang loopende deposito's						Dad. opvraagb. gelden en deposito's t. 6 mnd.				Andere Passiva			
			1000				Reparatie-annuïteiten		Duitsche Reg.		Fransche Reg.		Circ. banken v. eig. rekening		Idem voor rek. van derden		Andere Deposanten			
	Zw. frs.	%	Zw. frs.	%	Zw. frs.	%	Zw. frs.	%	Zw. frs.	%	Zw. frs.	%	Zw. frs.	%	Zw. frs.	%	Zw. frs.	%		
30. VI. 1930	102.500	9,4	—	—	151.231	13,9	123.534	11,4	—	—	—	—	111.107	10,2	153.677	14,2	3.642	0,3	1.832	0,2
31. III. 1931	103.188	5,4	—	—	154.874	8,2	77.437	4,1	68.880	3,6	811.807	42,7	653.175	34,4	14.021	0,7	17.768	0,9		
31. III. 1932	108.500	9,6	3.842	0,4	153.623	13,6	76.811	6,8	68.649	6,1	608.185	54,0	68.154	6,1	7.823	0,7	30.425	2,7		
31. III. 1933	125.000	13,3	9.387	1,0	153.640	16,3	76.820	8,2	68.481	7,3	451.727	48,0	13.301	1,4	6.615	0,7	35.603	3,8		
31. III. 1934	125.000	18,7	13.706	2,1	153.546	23,0	76.773	11,5	40.903	6,1	178.911 ^{a)}	26,8	9.418	1,4	1.071	0,2	68.197	10,2		
31. III. 1935	125.000	18,9	17.271	2,6	154.294	23,4	77.147	11,7	63.961	9,7	142.646 ^{a)}	21,7	25.698	3,9	4.256	0,6	49.559	7,5		
31. III. 1936	125.000	19,2	20.859	3,2	154.340	23,4	77.170	11,7	63.961	9,7	158.384 ^{a)}	23,9	14.319	2,2	896	0,1	45.854	6,9		
30. VI. "	125.000	18,9	22.059	3,3	154.059	23,3	77.029	11,6	63.961	9,7	165.426 ^{a)}	25,1	10.606	1,6	285	0,0	43.043	6,5		
30. IX. "	125.000	18,7	22.059	3,3	153.096	22,9	76.548	11,5	63.961	9,3	174.250 ^{a)}	26,1	6.344	0,9	649	0,1	46.405	6,9		
31. XII. "	125.000	20,3	22.059	3,6	153.280	24,9	76.640	12,4	44.916	7,3	146.509 ^{a)}	23,8	6.242	1,0	90	0,0	41.548	6,7		
31. III. 1937	125.000	20,3	22.059	3,6	153.157	24,8	76.579	12,4	44.223	7,1	152.940 ^{a)}	24,7	4.248	0,7	237	0,0	40.399	6,5		
30. VI. "	125.000	17,8	23.184	3,3	152.790	21,7	76.395	10,8	42.912	6,1	237.512 ^{a)}	33,8	2.906	0,4	539	0,1	42.607	6,0		
30. IX. "	125.000	17,4	23.184	3,2	152.974	21,3	76.487	10,6	32.921	4,5	255.431 ^{a)}	35,6	3.408	0,5	7.605	1,1	41.844	5,8		
31. XII. "	125.000	19,2	23.184	3,6	153.527	23,6	76.764	11,8	32.634	5,1	187.222 ^{a)}	28,8	2.336	0,3	6.316	1,0	43.044	6,6		
31. III. 1938	125.000	19,4	23.184	3,6	153.126	23,8	76.563	11,9	29.547	4,5	188.810 ^{a)}	29,4	3.308	0,5	2.192	0,4	42.301	6,5		
30. IV. "	125.000	19,7	23.184	3,6	153.342	24,1	76.671	12,1	29.481	4,6	180.634 ^{a)}	28,4	1.861	0,3	2.387	0,4	43.299	6,8		

1) Bovendien komt op de balans per 30 VI '30 een post voor van 438 miljoen Zw. frs. wegens nog te verdeelen opbrengst van de 5 1/2 pCt. Duitse lening, de zgn. Young-lening. Op latere balansen zijn alle posten betr. de intern. reparatieleeningen buiten beschouwing gelaten. 2) Inclusief gouddepôts van centrale banken.

(In m. m. Zw. goud francs)

	31. III. '37	31. V. '37	30. IX. '37	31. XII. '37	31. III. '38
Tegoed van centrale banken voor eigen rekening	129,6	215,8	247,0	178,9	179,2
Goud in baren	45,1	51,0	18,3	13,8	20,9
„Earmarked Gold” 1)	433,0	382,7	358,7	403,6	479,1
Tot. goudvoorr. bij B.I.B.	478,1	433,7	377,0	417,4	500,0

1) Dit goud komt niet in de balans der B.I.B. voor.

Duidelijk blijkt uit dezen staat, dat de saldi van de centrale banken een aan het goud tegengesteld be-
loop hebben vertoond.

Nog op ander gebied valt uit het laatste verslag-
jaar een bijzonderheid te vermelden. De B.I.B. heeft
er naar gestreefd om door de verleening van valuta-
credieten de moeilijkheden op te lossen, ontstaande
bij de dekking van koersrisico's in valuta's, waarin
geen vrij verkeer is toegestaan of die onder bijzon-
deren druk stonden. In het verslag wordt daarom-
trent het volgende opgemerkt:

„Mention should be made of a somewhat increased ac-
tivity in the granting of credits to central banks for the
specific purpose of facilitating commercial transactions.
The difficulties experienced in obtaining ordinary credits
and therefore of covering forward exchange risks by ex-

De saldi der centrale banken nu hebben in den
loop van het laatste jaar aanmerkelijke fluctuaties
vertoond. Dit houdt verband met de door deze ban-
ken gevolgde goudpolitiek. De eerste maanden van
het boekjaar der B.I.B., met name Mei en Juni 1937,
kénmerkten zich door een „vlucht uit het goud”, met
het gevolg, dat de goudtransacties der B.I.B. sterk in
aantal en omvang toenamen. Daarop volgde weer een
kalmere periode, slechts tijdelijk onderbroken door
eenige meerdere activiteit in het najaar.

Deze afwisselende neiging, eerst tot afstooting van
goud en vervanging daarvan door deviezen uit angst
voor een daling van den goudprijs ter beperking van
de destijds in gang zijnde hausse, daarna tot aan-
vulling van den goudvoorraad en tot afstooting van
deviezen, had tot gevolg, dat de eigenlijke „clearing”
van goudverschuivingen tusschen de centrale banken
bemoeilijkt werkt. Teveel toch liepen de orders van
de centrale banken daartoe in één en dezelfde rich-
ting. Eerst in de laatste maand van het boekjaar was
er weer gelegenheid voor „offsetting operations” op
een meer normalen grondslag.

In het verslag wordt de volgende staat gepubi-
ceerd betreffende de saldi, door de centrale banken
voor eigen rekening aangehouden bij de B.I.B. (ex-
clusief de in de balans voorkomende gouddepôts),
den eigen goudvoorraad van de B.I.B. en het voor
clearingdoeleinden ter beschikking van de B.I.B. ge-
stelde goud.

porters when exchange restrictions are in force, or currencies subject to pressure, have made it desirable to provide for special facilities. The Bank has been able to render some assistance in the arrangement of such facilities by credits granted to central banks; in certain cases reciprocal credits have been arranged under which the credits granted by a central bank in its own currency have been counterbalanced through the intermediary of the Bank for International Settlements by credits obtained by it in a foreign currency from another central bank.

„These operations — as well as inquiries to which they have given rise — have helped to reveal more clearly the real difficulties in certain areas and the limited extent to which international financing can be expected to function where basic monetary and commercial conditions remain unsettled.”

Blijkbaar gaat het hier voorshands slechts om een bescheiden begin, aangezien geen enkel cijfer omtrent de betekenis van deze zaken wordt verstrekt en uitdrukkelijk gewezen wordt op de groote moeilijkheden, welke zich op dit gebied voordoen.

Zoo is er dus over het eigenlijke bedrijf der B.I.B. in het boekjaar 1937/38 weinig belangrijk nieuws te melden.

Tot veel meer beschouwingen geeft het economisch overzicht aanleiding, waarmede het grootste deel van het verslag wordt gevuld. Daarop hopen wij eerlang in een afzonderlijk artikel terug te komen.

G. M. V. S.

AANTEKENINGEN.

De pakketpost der Deutsche posteries in het conjunctuurverloop.

De Nederlandsche Kamer van Koophandel voor Duitschland te 's-Gravenhage schrijft ons:

De verzending per postpakket neemt, zooals blijkt uit onderzoekingen door het „Statistisch Reichsamt” verricht, een bijzondere plaats in het Deutsche distributieproces in. De resultaten van deze onderzoekingen, welke gepubliceerd zijn in het tijdschrift „Wirtschaft und Statistik”, geven een inzicht in de ontwikkeling van de verzending per postpakket, de samenhang tusschen deze ontwikkeling en de productie, de intensiteit van de verzending van postpakketten in verband met bepaalde takken van industrie en in samenhang met dit laatste de verzending in de verschillende postdistricten en industrieele centra.

In tegenstelling tot het goederentransport van de spoorwegen en de binnenvaart, dat hoofdzakelijk uit massagoederen, industrieele grondstoffen, de meeste landbouwproducten en ook uit productiegoederen van grooten omvang, zooals machines, bestaat, worden per pakketpost verzonden die producten van verbruiksgoederenindustrieën, in het bijzonder die met elastische vraag, waarbij sprake is van een hooge graad van industrieele verwerking en een sterke differentiatie, die dus een betrekkelijk hooge waarde in een klein bestek vertegenwoordigen. Voor verzending per postpakket komen dus o.m. de producten van de textiel-, handschoenen-, schoenen-, speelgoederen- en metaalwarenindustrie, de boekhandel en de tabakhandel in aanmerking. Vanzelfsprekend maken de verzendhuizen het meest van deze wijze van verzending gebruik.

Uit genoemde functie van de verzending per postpakket vloeit een vergaande overeenkomst van haar verloop met de productie der verbruiksgoederenindustrieën voort, terwijl de veranderingen in het goederentransport door de spoorwegen een groote overeenkomst met de productie der productiegoederenindustrieën vertoonen.

Ook blijkt, dat de verzending per postpakket minder sterke schommelingen vertoont dan het goederentransport per spoor. In de jaren van opgaande conjunctuur na 1932 zijn de verzending per postpakket en de productie van de verbruiksgoederenindustrieën minder sterk gestegen dan het goederentransport per spoor en de productie van de productiegoederen-

Onderstaand staatje toont dit aan:

Goederentransport en industrieele productie.

	Index van het aant. afgegeven postpakketten	Productieindex van de verbruiksgoederenindustrie ¹⁾	Index van het goederentransport p. „Reichsbahn” ²⁾	Productieindex van de productiegoederenindustrie
1926	93,9	76,0	90,2	78,1
1927	105,1	102,1	102,6	103,4
1928	100,0	100,0	100,0	100,0
1929	95,4	97,0	103,0	103,2
1930	90,4	91,2	83,7	85,5
1931	81,4	86,5	67,6	61,0
1932	73,8	74,0	57,2	45,7
1933	83,8	80,1	62,1	53,7
1934	91,6	89,6	74,7	77,2
1935 ³⁾	95,2	85,6	85,4	99,4
1936	102,9	95,7	94,8	112,9
1937	106,8	101,0 ⁴⁾	105,8 ⁴⁾	126,0 ⁴⁾

¹⁾ Alleen goederen met elastische vraag. ²⁾ Ook het transport op de rijksautowegen. ³⁾ Vanaf Maart 1935 met Saarland. ⁴⁾ Voorloopige cijfers.

dustrieën; daartegenover staat, dat de eerste in de baissejaren ook minder sterk gedaald waren. De pakketpost heeft een jaar eerder dan het goederentransport per spoor de stand van het jaar 1928 overschreden. Zelfs was de verzending per pakket in 1937 groter dan in het jaar 1927, in welk jaar de hoogste cijfers na den oorlog bereikt werden.

Het aandeel van de verzending per postpakket naar en van het buitenland in het totale pakketpostverkeer neemt voortdurend af. Van 1931 tot 1935 daalde dat aandeel van 4.8 pCt. tot 1.7 pCt. en bedroeg in de jaren 1936 en 1937 resp. 1.5 pCt. en 1.4 pCt. Dit is een gevolg van den afnemenden uitvoer per postpakket, hoewel de invoer per postpakket toeneemt.

Ter illustratie van de intensiteit van het pakketverkeer in de verschillende districten en industrieele centra, zij vermeld, dat het gemiddelde aantal afgegeven postpakketten voor geheel Duitschland in 1937 per 1000 inwoners 4.603 bedroeg, terwijl in overwegend industrieele gebieden dat aantal belangrijk boven het gemiddelde, in gemengd industrieele en agrarische gebieden ongeveer gelijk aan het gemiddelde en in zuiver agrarische gebieden belangrijk beneden het gemiddelde lag.

Binnen deze drie groepen treden echter in verband met wat in den aanhef gezegd werd, opmerkelijke schakeeringen op. In de overwegend industrieele districten springen de vestigingsplaatsen van de verbruiksgoederenindustrieën, zooals bijv. Chemnitz (handschoenen- en kousenindustrie; 1937: 8.437 per 1000 inwoners), Berlijn (confectie-industrie; 1937: 7.218), Leipzig-Halle (boekhandel en jaarbeurs; 1937: 6.019) naar voren, terwijl de mijnbouwdistricten, vnl. Dortmund en Aken ver bij het gemiddelde achterstaan (Dortmund: 2.698 per 1000 inwoners). Van de districten met gemengde economische structuur heeft Bremen, de eerste vestigingsplaats van de Deutsche verzendhuizen (koffie, thee, tabaksartikelen), de belangrijkste verzending per postpakket (1937: 11.680 per 1000 inwoners).

Ook bij de verzending naar het buitenland vinden binnen de drie groepen afwijkingen plaats. Deze verzending is het sterkst uit het district Neurenberg. Daarop volgen o.m. de districten Chemnitz, Berlijn, Stuttgart (textiel-, schoenwaren-, klokken- en metaalwarenindustrie), Leipzig-Halle, enz.

De toeneming van de verzending per postpakket is zeer belangrijk; van 1932 tot 1937 was zij 35 pCt. voor het geheele rijkspostgebied zonder Saarland. Vooral in het district Bremen was deze ontwikkeling zeer sterk; hier nam in de genoemde jaren het pakketpostverkeer met 61 pCt. toe, dank zij de uitbreiding van de verzendzaken. Ook in de districten Speyer, Chemnitz en Neurenberg was de stijging zeer krachtig.

De zichtbare suikervoorraden in de wereld.

De zichtbare voorraden per 1 April zijn volgens C. Czarnikow:

In tons	1938	1937	1936
Duitschland	1.493.000	1.126.000	1.071.000
Tsjecho-Slowakije	430.000	386.000	338.000
Frankrijk	659.000	562.000	716.000
Nederland	193.000	220.000	250.000
België	164.000	131.000	175.000
Hongarije	86.000	98.000	82.000
Polen	361.000	297.000	298.000
U.K. Geimp. suiker	380.000	313.000	305.000
„ Binnenl. „	143.000	182.000	117.000
Europa	3.909.000	3.315.000	3.352.000
V.S. Alle havens	299.000	181.000	219.000
Cubaansche havens	555.000	541.000	488.000
Cuba binnenland	1.809.000	1.533.000	1.512.000
Java	317.000	260.000	949.000
Totaal	6.889.000	5.830.000	6.520.000

MAANDCIJFERS.**EMISSIES IN APRIL 1938.**

Prov. en Gemeentel. Leeningen f 80.692,50 zijnde:

NederlandGem. Groningen f 4.611.000¹⁾

3½% obl. à 101¼% f 80.692,50

Diversen „ 157.500,— zijnde:

Nederland**Aandeelen:**

Mij. voor woninginrichting

P. v. Reeuwijk f 150.000²⁾

aand. à 105% f 157.500,—

Kerkelijke Leeningen „ 385.600,— zijnde:

Nederland**Obligatiën:**

Congr. der zusters Francisca-

nessen v. d. onbevl. ontv.

der H. Moeder Gods en het

zed. lich. „De Zusters van

Liefde“, Veghel f 500.000³⁾

3½% obl. à 100% f 300.000,—

Geref. Kerk van Hillegersberg-

Straatweg f 77.000⁴⁾ 3½%

obl. à 100% „ 35.600,—

Ned. Herv. Gem. „Schoten“

f 50.000 3½% obl. à 100% „ 50.000,—

Totaal f 623.792,50

¹⁾ Van het netto-provenu der leening is een bedrag van f 4.611.000 voor conversie afgetrokken.
²⁾ Recht van vervroegde aflossing tot 1943 à 101% in het

1e jaar met vergoeding van het geheele agio, het 2e jaar van ½ van het agio, daarna à pari.

³⁾ Introductie.

³⁾ Van het netto-provenu der leening is een bedrag van f 200.000 voor conversie afgetrokken.

⁴⁾ Van het netto-provenu der leening is een bedrag van f 41.400 voor conversie afgetrokken.

Voorts is hier te lande de inschrijving opengesteld op een beperkt bedrag, cert. van 10 gew. aand. z.n.w. Wm. Wrigley Jr. Company à pl.m. \$ 47¼ p. a. (introductie); op een beperkt bedrag cert. van 10 gew. aand. z.n.w. American Radiator & Standard Sanitary Corp. à pl.m. \$ 9¼ p. a. (introductie); op een beperkt bedrag cert. van 1 en van 10 aand. z.n.w. Allied Chemical & Dye Corp. à pl.m. \$ 111 p. a. (introductie); op een beperkt bedrag cert. van 10 5% cum. pref. convert. aand. Pure Oil Co. à pl.m. \$ 55 p. a. (introductie); op een beperkt bedrag cert. van 10 gew. aand. z.n.w. Pure Oil Co. à pl.m. \$ 8½ p. a. (introductie); op een beperkt bedrag cert. v. 10 gew. aand. z.n.w. American Metal Corporation à pl.m. \$ 22¼ p. a. (introductie); op een beperkt bedrag depôtfractiebewijzen van 1 en 2 depôt-fracties Algemeen Nederlandsch Beleggingsdepôt à pl.m. f 506 per fractie (introductie), en op een beperkt bedrag aand. Hollandsch-Engelsche Duik- en Bergingsmij. à 100%.

Emissies in 1938.

(In Guldens)

	Nieuw kapitaal:			Conversie:
	Obligatiën	Aandeelen	Totaal	
Jan.	2.461.075,—	1.740.000,—	4.201.075,—	1.076.516,650,—
Febr.	9.267.401,25	636.000,—	9.903.401,25	110.140.600,—
Maart ...	17.951.327,50	1.650.000,—	19.601.327,50	81.525.748,—
April	466.292,50	157.500,—	623.792,50	4.852.400,—
	30.146.096,25	4.183.500,—	34.329.596,25	1.273.034.398,—

ONTVANGEN BOEKEN.

De erfpachtscanon van terreinen, gebezigd voor particulieren woningbouw te Amsterdam door N. W. van Vliet, adj. directeur der Hollandsche Hypotheekbank. (Amsterdam 1937; N.V. Drukkerij en Uitgeverij J. H. de Bussy).

Overdruk uit het Jaarboekje van de Vereeniging van Directeuren van Hypotheekbanken. Drie-en-Twintigste Jaargang.

Die private Lohnstatistik in der Schweiz door Hanny Thalmann.

Statistiek der Rijksfinanciën 1937. Centraal Bureau voor de Statistiek. ('s-Gravenhage 1937; N.V. Drukkerij Albani. Prijs f 2.10).

L'évolution de l'économie française 1910—1937. Tableaux statistiques publiés par l'Institut scientifique de Recherches économiques et sociales. (Parijs 1937; Librairie du Recueil Sirey).

AANVOER VAN GRANEN. (In tons van 1000 kg.)

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	8-14 Mei 1938	Sedert 1 Jan. 1938	Overeenk. tijdvak 1937	8-14 Mei 1938	Sedert 1 Jan. 1938	Overeenk. tijdvak 1937	1938	1937
Tarwe	11.514	461.383	679.964	500	4.250	17.474	465.633	697.438
Rogge	—	57.806	111.544	—	—	2.875	57.806	114.419
Boekweit	500	6.026	3.973	—	—	—	6.026	3.973
Mais	28.449	441.649	461.267	1.100	49.922	59.695	491.571	520.962
Gerst	6.250	148.530	139.185	309	6.137	6.189	154.667	145.374
Haver	8.415	96.441	62.223	—	7.012	3.180	103.453	65.403
Lijnzaad	5.075	48.231	98.960	4.175	113.006	100.401	161.237	199.361
Lijnkoek	1.703	28.600	24.211	—	—	—	28.600	24.211
Tarwemeel	2.324	23.498	13.071	365	6.284	1.795	29.782	14.866
Andere meelsoorten	745	13.315	17.350	85	1.934	1.293	15.249	18.643

Noot bij groothandelsprijzen. (Zie blz. 384/385)

¹⁾ *Tarwe*: Tot Jan. 1931 Hard Winter No. 2; van Jan. 1931 tot 26 Sept. 1932 79 kg La Plata; van 26 Sept. 1932 tot 5 Febr. 1934 Manitoba No. 2; van 5 Febr. 1934 tot 6 Juli 1935 80 kg La Plata; van 6 Juli 1936 tot 30 Nov. 1936 Manitoba; van 30 Nov. 1936—2 Aug. 1937 Bahia Blanca; van 2 Aug.—16 Aug. 1937 La Plata; van 16—23 Aug. 1937 Bahia Blanca. *Rogge*: Tot Jan. 1928 Western; vanaf Jan. 1928 tot 16 Dec. 1929 American No. 2; van 16 Dec. 1929 tot 26 Mei 1930 74/5 kg Hongaarsche; vanaf 26 Mei 1930 tot 23 Mei 1932 74 kg Zuid-Russische; van 23 Mei 1932 tot 2 Oct. 1933 No. 2 Canada; van 2 Oct. 1933—25 Oct. 1937 La Plata. *Gerst*: Tot Jan. 1928 Malting; van Jan. 1928 tot 9 Febr. 1931 American No. 2; van 9 Febr. 1931 tot 23 Mei 1932 64/5 kg Zuid-Russische; van 23 Mei—19 Sept. 1932 No. 3; van 19 Sept. 1932 tot 24 Juli 1933 62/63 kg Zuid-Russische; van 24 Juli 1933—7 Oct. 1935 64/65 kg La Plata; van 7 Oct. 1935—18 Mei 1936 62/63 kg Zuid-Russische; van 18 Mei 1936—23 Aug. 1937 64/65 kg La Plata. *Mais*: Tot Jan. 1937 2000 kg La Plata. *Lijnzaad*: Vanaf 1 Jan. 1938 per 1000 kg, tevoren per 1660 kg. De vroegere prijzen werden herleid op basis van 1000 kg.

STATISTIEKEN.

BANKDISCONTOS.

Table of bank discount rates for various locations including Amsterdam, London, Berlin, and others, with columns for location, date, and rate.

OPEN MARKT.

Table showing open market rates for various locations like Amsterdam, London, Berlin, and New York, with columns for date and rate.

WISSELKOERSEN.

KOERSEN IN NEDERLAND.

Table of exchange rates in the Netherlands for various locations like London, Berlin, Paris, Brussels, and Batavia.

Table of exchange rates for Zwitserland, Praag, Boekarest, Milaan, and Madrid.

Table of exchange rates for Stockholm, Kopenhaagen, Oslo, Helsingfors, Buenos-Aires, and Montreal.

*) Notering te Amsterdam. **) Not. te Rotterdam. 1) Part. opgave. In 't 1ste of 2de No. van iedere maand komt een overzicht voor van een aantal niet wekelijks opgenomen wisselkoersen.

KOERSEN TE NEW YORK. (Cable).

Table of exchange rates to New York for various locations like London, Paris, Berlin, and Amsterdam.

KOERSEN TE LONDEN.

Table of exchange rates in London for various locations like Alexandrië, Athene, Bangkok, Budapest, Buenos Aires, Calcutta, Istanbul, Hongkong, Kobe, Lissabon, Mexico, Montevideo, Montreal, Rio de Janeiro, Shanghai, Singapore, Valparaiso, and Warschau.

1) Offic. not. 15 laten, gem. not., welke imp. hebben te betalen 10 Dec. 1936 16.12. 2) 90 dg. Vanaf 13 Dec. 1937 laatste „export“ notering.

ZILVERPRIJS

GOUDPRIJS

Table of silver and gold prices for various months and years, including London and New York prices.

STAND VAN 'S RIJKS KAS.

Table showing the state of the national treasury, including Vorderingen, Verplichtingen, and NEDERLANDSCH-INDISCHE VLOTTENDE SCHULD.

SURINAAMSCH E BANK.

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Table of the main items of the Surinamese Bank in thousands of guildens, including Metaal, Circulatie, and Discont.

